

Tre etruskiske skarabæer

I Thorvaldsens Museums samling af antike gemmer findes tre etruskiske skarabæer med samme motiv: en silen, der står bøjet over en vase.¹ Skarabæerne er af karneol og har guldbøjler, der sandsynligvis stammer fra Thorvaldsens tid.

Den ældste af gemmerne² (fig. 1a-b og slutvignet) er fremstillet i en teknik, som man må opfatte som en forløber for kuglehjulsteknikken, gemmeskæring »a globolo«.³ Det skitseagtige i »a globolo« teknikken er dog endnu ikke særlig fremtrædende; musklerne og først og fremmest ansigtet er meget omhyggeligt udført. Den præcist gengivne opstopper-næse og hestehalen karakteriserer figuren som en silen. Vendt mod højre holder han med begge hænder i den ene af en spidsamforas hanke. Kunstneren har søgt at indpasse silenen i ovalen ved at gengive ham sammen-krummet med stift hængende hestehale, medens han tager et lidt usik- kert skridt fremad, hvorved begge fodder berører stregornamentet, der løber langs kanten. Rundt om skarabæens side løber et lignende orna-

ment. Den plastiske udførelse af silenens krop sandsynliggør en datering til det femte årh. f.K.

Lidt senere er en skarabæ⁴ (fig. 2 a-b), der er udført i »a globolo« teknik og dermed kan dateres til lidt ind i det fjerde årh.⁵ På denne gemme er silenen vendt mod højre og griber med højre hånd efter en krater med volutformede hanke. Den venstre arm holder han bag sig, og den danner sammen med skridtmotivet, halen, hovedet og volutkrateren en oval, der er smukt sammenkomponeret med skarabæns egen ovale form. På enkelte steder overskærer billedet den bort, der omrammer det.

Den tredie skarabæ er udført i samme teknik og kan dateres til samme tid⁶ (fig. 3 a-b). En nøgen mand holder i sin venstre hånd en spidsamfora ind under en vandstråle, der springer fra et løvehoved. Figuren skjules delvis af en dør, der må være en senere tilføjelse. Herfor taler både beskadigelsen af karneolen og stregornamentet, der på dette sted har en anden udformning.⁷ Endvidere passer denne dør ikke til et brøndhus.⁸

Den oprindelige udsmykning på denne skarabæ svarer altså overvejende til skarabæen fig. 2. Man må antagelig i den nøgne, mandlige figur se en silen, også opstoppernæsen taler herfor. Ved at sammenholde denne skarabæ med de to andre får vi af dens motiv med brønden en forklaring på temaet på de andre som »Silenen og Vandet«; vandet antydes på de to første gemmer henholdsvis ved en amfora og en volutkrater.⁹

I græsk kunst synes fremstillinger af dette emne ikke at forekomme,¹⁰ medens de ofte optræder i italisk-etruskisk kunst.¹¹ Disse fremstillinger bekræfter, at silenernes vaser på skarabæerne symboliserer vandet. Vandet og kilden, hvoraf det flyder, står her symbolsk for vegetation og frugtbarhed.¹² Sammenstillingen af amfora (eller krater) og silen fører til at symbolikken fra vaserne overføres til silenen, og han bliver derfor daimon for vegetation og frugtbarhed.¹³

Sammen med silenen hentyder disse vaser, hvis væsentligste egenskab er at være vinbeholdere – amforaen anvendes til opbevaring, krateren til blanding af vin med vand – vel også til den dionysisk-orgiastiske kreds.¹⁴

Muligt kan man også forbinde noget ktoniskt og sepulkralt med amforaen og krateren på grund af deres anvendelse ved begravelser; dog sikret stadig i forbindelse med vandet¹⁵ og det dionysiske.¹⁶

Vi kan altså konstatere en mangfoldighed af forestillinger, som lader sig forbinde med silenen og vandet: f. eks. vandets livgivende evne, fremkaldende frugtbarhed og vegetation; en forestilling om det dionysiske,

som en forløsning fra den menneskelig-jordiske sfære; og sluttelig, når man til forestillingen knytter en ktonisk betydning, en mindelse om underverdenen.

Man skal derfor ikke blot betragte skarabæen som et mere eller mindre kostbart smykke, dekoreret med et indholdsmæssigt betydningsløst genrebillede; tværtimod, skarabæen har for sin ejer rummet et en bestemt forestillingskreds, f. eks. af den art, som det her er søgt påvist.

Wolfram Martini

Henvisninger

1. P. Fossing: The Thorvaldsen Museum, Antique Engraved Gems and Cameos, 1929, nr. 60, 65, 81.
2. Nr. 81; 13×9 mm; Cades II, A 235.
3. A. Furtwängler: Die antiken Gemmen, 1900 = F. A. G. III, s. 185.
4. Nr. 60; 14×11 mm; Cades II, A 226; F. A. G. I, Tv. 19, 18.
5. F. A. G. III, s. 191.
6. Nr. 65; 13×10 mm.
7. Sammenligninger til dørmotivet: F. A. G. I, Tv. 16,51; 17,16; NSc 1916, s. 53 fig. 8.
8. Dunkley, BSA 1935-36, XXXVI, s. 142 ff.
9. Smlg. R. Stiglitz, ÖJH 44, 1959, s. 115 ff; Roscher: Mythologisches Lexikon, se Satyros und Silenos, sp. 511 ff.
10. Silen, der løber til en brønd: Attisk rødfigurs pelike (Berlin, Staatl. Museen) ARV 286, 18. Jeg skylder professor dr. K. Schauenburg tak for henvisning til vasen.
Silen med amfora: Græsk gemme (Berlin), F. A. G. I, tv. 17,24.
11. Silen ved brønd: Mønter fra Himera, Francke-Hirmer: Die griechische Münze, 1964, tv. 21 nederst, tv. 22. Faliskisk rødfigurs stamnos (Rom, Villa Giulia), Giglioli: L'arte etrusca, CCLXXIV, 4.
12. Silen ved kilde: Ciste Ficoroni (Rom, Villa Giulia), Giglioli: op. cit. CCLXXXVIII, 1-LX, 2.
13. Silen med spidsamfora: Etruskisk spejl (Leningrad), Giglioli: op. cit. CCXCVI, 3; etruskisk skarabæ (Berlin), F. A. G. I, tv. 17,24.
14. Smlg. Stiglitz: op. cit. s. 132, især anm. 62.
15. Sml. sammensmeltingen af Silen og Silvanus, kildedaimonen, i det italske område: Roscher: op. cit. sp. 511 ff. Dette træk ved silenen viser sig også i relationen til Dionysos. Nilsson, Handbuch der Altertumswiss. V. 2,1, s. 550,4.
16. Pauly-Wissowa: Realencyklopädie der Altertumswiss., III A, I; se Silenos Satyros, sp. 44 ff. Attisk rødfigurs skål, ARV 296,12. Etruskisk rødfigurs skål (Paris, Musée Rodin Tc 980). Plaoutine, JHS 57, 1937, tv. I-II.
17. Stiglitz: op. cit. s. 132.
18. Angående den ktoniske Dionysos: K. Schauenburg: Festschrift Langlotz, s. 173, anm. 16. K. Schauenburg: JdI 1953, s. 62 ff. Smlg. lokrisk relief (Reggio): Langlotz-Hirmer: Die Kunst der Westgriechen, tv. 73.